

Bozcaadalı Hüseyinzâde Hasan Paşa zamanında nezâret tekrar kurulmuş ve bundan sonra bahriye nâzırı unvanı değişmemiştir (Mehmed Bahâeddin Dâyezâde, s. 149).

İmparatorluğun sonuna kadar devam eden Bahriye Nezâreti, 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti kurulunca ayrı bir daire halinde Millî Müdafaa Vekâleti'ne bağlanmıştır da Cumhuriyet'in ilânından sonra 31 Aralık 1924'te ayrıca bir Bahriye Vekâleti kurulmuştur. Cumhuriyet dönemindeki Bahriye Vekilliği 2 Aralık 1927'de kaldırılarak bu bakanlığın işleri yeniden Millî Savunma Bakanlığı'na verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *Donanma Dosyası*, nr. 74; BA, *Devâir Teşkilâtı Dosyası*, nr. 25; BA, *MAD*, nr. 8886, s. 319-320, 322, 330, 379; BA, *Cevdet-Bahriye*, nr. 233, 906, 990, 1124, 1408, 4439, 6383, 6615; BA, *İrade-Dâhiliye*, nr. 442, 1401, 38.990, 39.904; *Bahriye Kanunnâmesi*, Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa, nr. 3815; Tatarcak Abdullah, *Lâyhâ, İû Ktp.*, TY, nr. 3377, vr. 24^a-28^b; Mehmed Bahâeddin Dâyezâde, *Eser-i Bahâî*, TTK Ktp., nr. 38, s. 149, 258; Mehmed Şükrü, *Bahriyemizin Tarihçesi*, İstanbul 1328, tür.yer.; Uzunçarşılı, *Merkez-Bahriye*, s. 420; Ali İhsan Gencer, *Bahriye'de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezâreti'nin Kuruluşu 1789-1867*, İstanbul 1985; Saffet, "Umûr-ı Bahriye Nezâreti", *TOEM*, IV/21 (1329), s. 1350; Enver Ziya Karal, "III. Selim Devrinde Osmanlı Bahriyesi Hakkında Vesikalar", *TV*, III (1943), s. 204 vd.; İsmet Parmaksızoğlu, "Kaptan Paşa", *İA*, VI, 210.

ALİ İHSAN GENCER

BAHRİYYE

(البحرية)

XIII. yüzyılın ortalarından
XIV. yüzyılın sonlarına kadar
Mısır'ın idaresinde söz sahibi olan
bir memlûk grubu.

Mısır Eyyübî hükümdarı el-Melikü's-Sâlih Eyyüb tarafından 1241'de kuruldu. el-Melikü's-Sâlih, kardeşi II. el-Melikü'l-Âdil'e karşı daha güçlü olmak ve Eyyübî Devleti'ni merkezileştirmek için pek çok köle satın aldığı gibi Mısır'daki Türk unsurlara dayanmak suretiyle de çevresinde kuvvetli bir grup meydana getirmeye çalıştı. Nihayet Mısır'daki yabancı unsurlar içinden seçtiği ve çoğunluğunu Kıpçak ve Hârizmliler'in teşkil ettiği ayrı bir memlûk sınıfı oluşturdu. Bu grubu, Nil kıyısında müstahkem bir hale getirdiği Ravza adasındaki kalede (Kal'atü'r-Ravza) yerleştirip yetiştirdi. Bundan dolayı bu memlûk grubu Nil'e (Bahrün-Nîl) nisbetle el-Memâlikü'l-Bahriye

ye adını aldı. Böylece el-Melikü's-Sâlih mevkîini sağlamlaştırdı, fakat bu kuruluş kısa süre sonra kendi sülâlesinin çökmesine sebep oldu.

Başlangıçta es-Sâlihî nisbesini koruyan Bahriye Memlûkleri Hârizmliler, Kıpçaklar ve Bilâdü'lâs'tan gelen Âslar'ın (Allân) katılmasıyla daha da güçlendi ve Eyyübî meliklerinin kendi aralarındaki kavgaları sırasında nüfusları gitgide artmaya başladı. Bahriye Memlûkleri ismen saltanat süren diğer Eyyübî meliklerini bertaraf etmekle birlikte önceleri el-Melikü's-Sâlih ile haleflerine bağlılık gösterdiler. Hatta el-Melikü's-Sâlih, Bahriye Memlûkleri'nin tabii reislerinden (mukaddemü'l-memâlik) olup hepsi de daha sonra Memlûk sultanı olarak Ortadoğu siyasetinde önemli rol oynayan Kutuz, Baybars ve Kalavun gibi emîrlerin sayesinde rakipleri karşısında üstünlük sağladı. Fakat 1249'da ölümü üzerine tahta geçen oğlu Turan Şah zamanında bu aileye muhalefet etmeye başladılar. el-Melikü's-Sâlih'in hanımı Şecerüddür'ün de tahrikleriyle Turan Şah'ı öldürdüler ve onu sultan yaptılar. Ancak bir kadının sultan olmasına karşı çıkılması üzerine Şecerüddür, Bahriye emîrlerinin de desteğiyle Türk asıllı Atabegü'l-asâkir İzzeddin Aybeg ile evlenerek saltanatı ona devretti (1250). Böylece Mısır'da Eyyübî hâkimiyeti sona erdi ve Bahriye Memlûkleri devri başladı. Ancak el-Melikü'l-Muiz İzzeddin Aybeg'in sultanlığı içeride ve dışarıda muhalefetle karşılandı. Kendilerinden olmayan birini tahta çıkardıkları için pişman olan Bahriye Memlûkleri içeride ona karşı başlatılan muhalefete önyak oldular. Bu muhalefet, Aybeg'in kendisine nisbetle Muizzî unvanını taşıyan kölelerinden yeni bir memlûk grubu oluşmasıyla daha da arttı. Bunun üzerine Aybeg, oldukça nüfuz kazanan ve saltanat için tehlikeli olmaya başlayan Bahriye emîrlere karşı harekete geçti. Takibe uğrayan ve şiddetle cezalandırılan Bahriye Memlûkleri'nin bir kısmı Suriye'deki Eyyübî meliklerinin yanına, Kerek, Şam ve Filistin'e gitti. Bunlar Dimaşk ve Halep hâkimi Eyyübî meliklerinden el-Melikü'n-Nâsir Yüsuf'u Aybeg aleyhine tahrik ettikleri gibi Aybeg'in öldürülmesinden sonra yerine geçen oğlu el-Melikü'l-Mansûr Nüreddin Ali zamanında da Kerek hâkimi Mugis Ömer'i Mısır'a saldırmaları için kışkırttı. Ancak Ömer'den yardım alarak Mısır'a hücum eden Bahriye Memlûkleri

1257 ve 1258'de saltanat nâibi Kutuz'a mağlûp oldular. Fakat o sırada başgösteren Moğol tehlikesi, Suriye'deki Bahriye Memlûkleri'ni hükümdarlığını henüz ilân etmiş olan Kutuz'a katılmaya mecbur bıraktı (1259). Böylece daha da güçlenen Kutuz Mısır'da büyük nüfuz kazandı ve Moğollar'ı Aynicâlût'ta büyük bir mağlûbiyete uğrattı (1260). Aynicâlût Zaferi'nin kazanılmasında Bahriye Memlûkleri'nin ileri gelen emîrlere I. Baybars önemli rol oynadı. Baybars, Aybeg zamanında Bahriye'nin en büyük emîri olan Aktay'ın katli dolayısıyla Kutuz'a kızgın olan Bahriye Memlûkleri'nin reisleriyle anlaşarak onu öldürttü ve 1260'ta tahta çıktı. Bahriye Memlûkleri'nin en güçlü hükümdarlarından biri olan Baybars Mısır'da önemli idarî islahatta bulunduğu gibi Bahriye Memlûkleri içinden de ayrı bir grup teşkil etti. Bahriye Memlûkleri'nin diğer güçlü sultanlarından biri de Kalavun'dur. 1279'da saltanatı ele geçiren Kalavun'dan sonra oğulları bir müddet daha Mısır'da hâkimiyetlerini sürdürdüler. Bahriye Memlûkleri'ne mensup son sultan ise 1381 ve 1390'da iki defa tahta çıkan el-Melikü's-Sâlih Haccî'dir.

Bahriye Memlûkleri uzun süre Mısır'ın mukadderatına hâkim olmuşlar, fakat Burciyye'nin kurulması ile eski nüfuslarını tamamen kaybetmişlerdir. Nitekim Memlûk teşkilâtında timarlı (iktâ) askerler olarak zikredilen Bahriye Memlûkleri (Ecnâdü'l-Bahriyye), bu grubun teşekkülünden sonra, sultanların ikamet yeri olan Kal'atü'lcebel'de hizmet görmeye başlamışlar ve bundan böyle seferlere katılmamışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Makrizî, *Kitâbü's-Sülak*, I, 358-362; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, VI, 370-379; VII, 3-12; İbn İyâs, *Bedâ'î'ü'z-zühâr*, I/1, s. 279-296; M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul 1961, s. 26-30; a.m.f., "Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", *TD*, XXV (1971), s. 1-20; a.m.f., "XIV. Asrın Sonunda Memlûk Ordusu", a.e., XV (1960), s. 85-94; a.m.f., "Bahriye", *Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1981, IV, 295-296; Ali Sâlim en-Nebâhin, *Nizâmü't-terbiyeti'l-İslâmiyye ft 'aşri devleti'l-Memâlik ft Mısır*, Kahire 1981, s. 107-113; David Ayalon, "L'esclavage du mamelouk", *The Mamluk Military Society*, London 1979, s. 1-66; a.m.f., "Le Régiment Bahriya dans l'armée Mamelouke", *REI* (1951), s. 133-141; a.m.f., "al-Bahriyya", *EI²* (İng.), I, 944-945; Robert Irwin, *The Middle East in the Middle Ages, the Early Mamluk Sultanate 1250-1382*, Kent 1986; s. 18, 20-21, 23, 26-27, 28-29, 30, 33, 37, 41.

KÂZİM YAŞAR KOPRMAN